

Celstvý pohľad na výjimečnou osobnosť posledného štaufského cisára s jeho klady i záporý podáva ve stati *Věda, vzdělanost, kultura a právo na dvoře Fridricha II.* autor úvodního zamyšlení J. Hauziński. I dnešní čtenář se mnohdy pozastavuje nad rozhledem a směrem úvah středověkého panovníka (např. popírání významu víry a náboženství v procesu poznání, úvahy o svobodné vůli člověka nebo o věčnosti hmoty a světla), které korespondenčně sdílel s arabskými učenci. V touze po poznání Fridrich údajně neváhal podniknout i značně kontroverzní činy včetně pokusů na lidech. Mohlo by se zdát výstižné tvrzení císařových blízkých, „že mluvil málo, věděl toho hodně a mohl téměř všechno“.

Fridrichovou životní vášní se stalo sokolnictví, přičemž on sám sepsal na toto téma encyklopedické dílo *De arte venandi cum avibus* (O umění lovu s ptáky), doplněné řadou iluminací. Tímto pojednáním a císařovým vztahem nejen k sokolnictví a ptačímu světu, ale i k samotné přírodě se zabývá článek Michaela Menzela. Dodatkem k poslední studii je příspěvek ornitologa Jana Plesníka, jenž přináší i překlady pasáží, které ho ve Fridrichově díle nejvíce zaujaly; opět zde vystupuje hloubka císařových znalostí sokolnictví. Závěr knihy tvoří antologie středověkých a renesančních textů zaznamenávající obraz štaufského panovníka v pamětech pěti jak procísařsky, tak i propapežsky orientovaných kronikářů.

Jak se už stalo dobrým zvykem, také nejnovější svazek *Stavitelů katedrál* doprovází bohatá a kvalitní obrazová příloha. Na škodu grafické úpravy edice je značně do krajů posazené zrcadlo sazby a především na efekt zpracované přebaly, jež by odpovídaly spíše žánru fantasy. Také v dnešní knižní produkci by mělo platit, že forma následuje funkci. Takto zvolená podoba obalu stejně jako absence poznámkového aparátu (ovšem bohatě nahrazeného seznamy komentované literatury) má zřejmě nalákat čtenáře z řad laické veřejnosti. Nemůže být pochyb o tom, že předkládaný svazek si pozornost opravdu zaslouží a vedle laiků ho ocení i odborníci.

MARTINA KUDLÍKOVÁ

Michaela OTTOVÁ, *Pod ochranou Krista Spasitele a svatě Barbory. Sochařská výzdoba kostela svatě Barbory v Kutné Hoře (1483–1499)*, Tomáš Halama, České Budějovice 2010

271 s., ISBN 978-80-87082-17-1

Monografické spracovanie neskorostredovekej sochárskej výzdoby Chrámu sv. Barbory v Kutnej Hore vzniklo ako habilitačná práca autorky na Filozofickej fakulte UK v Prahe. Charakteristickou črtou diela je systematické prepájanie detailných umeleckohistorických analýz so širokým kultúrnohistorickým kontextom, ktoré otvára pozoruhodné interpretačné možnosti významu analyzovaných umeleckých diel.

Autorka opisuje historické okolnosti stavby a výzdoby Kostola sv. Barbory z viacerých uhlov – venuje sa otázkam osobnej a rodovej reprezentácie patricijov, individuálnym aj skupinovým záujmom, ako aj ekonomickému a politickému zázemiu vtedajšej mestskej elity. Umeleckú a v širšom slova zmysle duchovnú kultúru mesta predstavuje v jej mnohostranných vzťahoch k dobovému životu. Poctivo sa zaujíma aj o temnejšie stránky dobovej ekonomickej reality, pričom prejavuje vysokú mieru porozumenia pre komplexnosť motivácií a pohnútok objednávateľov umeleckých diel. Konfesionálne spory a dokonca aj liturgickú prevádzku chrámu chápe v ich reálnej súvislosti s politickými a ekonomickými záujmami zúčastnených osôb, korporácií a názorových zoskupení. Zmysel pre koexistenciu rozličných významových momentov, resp. pre ambivalentné interpretačné možnosti určitého diela sa tak pretavuje do pochopenia pozitívnej sociálnej funkčnosti fenoménov, ktoré by sa radikálne orientovanejšieho interpreta mohli priviesť k výrazu kritického nesúhlasu či priam pobúrenia.

Nepatetický štýl práce úzko súvisí s kognitívnu produktívnosťou zvolených interpretačných stratégií. Nechuť voči radikalizmu motivuje sociálno-psychologicky konštruktívny postoj, vedie k upevňovaniu spoločenského poriadku, v ktorom sa dosiahnutie kompromisu pociťuje skôr ako diplomatický úspech, než morálny poklesok. Schopnosť duchovnej autority zostavovať zložité ikonografické programy neoddeliteľne súvisí aj so schopnosťou orientovať sa v komplexnosti životnej reality.

V ortodoxne kresťanských a moralistických momentoch ikonografického programu vidí autorka nielen univerzalistické aspekty, ale aj

sociálne presne zacielené posolstvá – napríklad vo vzťahu k baníckemu cechu alebo ambíciám jednotlivých politických a cirkevných predstaviteľov. Pri rekonštruovaní logiky ikonografického programu výzdoby tvorivo využíva fantáziu na konštruovanie hypotéz, no rešpektuje aj hranice, ktoré tejto interpretačnej metóde diktuje samotný materiál. Vie si povšimnúť jedinečnosť niektorých riešení, ale aj zaznamenať a prijať prípadnú absenciu logicky usporiadaného programu. Osobitne cenné je vedomie významovej polyvalentnosti študovaných ikonografických programov.

Ďalšou kognitívne produktívnou stratégiou práce je dôsledná snaha o presnú chronológiu, opretá tak o archívne pramene, ako aj o najnovšie výsledky stavebno-historickej analýzy stavby či o umelecko-historické analýzy ikonografie a štýlu. Chronológia sa stáva zjednocujúcou kostrou rozboru politických, právnych, kultových aj umeleckých procesov, ktorých charakteristiku vhodne dopĺňa záujem o individuálne ľudské osudy účastníkov historického diania. Dramatické polohy ich životov chápe autorka opäť mnohostranne, takže zmysel pre morálne aj umelecky dôsledný postoj jej umožňuje pochopiť aj momenty, v ktorých sa historická realita stáva fraškou. Do celkovo trpezlivého a kritického tónu preniká rétorický pátos len na niektorých miestach, napríklad vo formulácii „Program svatobarborské klenby je *naprosto exaktní* sumou utrakvistické predstavy spásy skrze Boží zákon, Krista a svätosť eucharistie“ (s. 77, kurzíva IG). V tejto súvislosti sa vynára otázka, ako je možné sklbiť ideál exaktnosti s vieroučným systémom, nemysliteľným bez určitej temnoty centrálného mystéria.

Na úlohu momentov, ktoré vyvažujú teologickú jednoznačnosť a dogmatickej „exaktnosť“ poukazujú v knihe úvahy o úlohe karnevalovej kultúry pri spochybňovaní a paradoxne aj súčasnom utvrdzovaní existujúcich noriem vážneho myslenia aj konania. Autorka sa usiluje pochopiť pozitívnu logiku fungovania dobovej karnevalovej kultúry, jej kompenzačné funkcie, ale aj rôznorodé významy, ktoré sa mohli spájať s postavou blázna. Osobitne to platí pre originálnu interpretáciu figúr na atike chóru. Originálny prístup a interpretačná kreativita autorky vrcholí v smelej hypotéze o autoidentifikácii kutnohorských mešťanov s postavami bláznov v zmysle seabavedomého prijatia Brandtovej satiry (s. 160–161). Stavba a výzdoba kostola sv. Barbory budovala a vyjadrovala seabavedomie a emancipačné snahy mešťanov aj voči sedleckému kláštoru (napr. s. 185).

Úsilie o vyvažovanie protichodných impulzov a tendencií možno v práci zaznamenať aj

v otázke vzájomného vzťahu spirituálnych hodnôt a prírody, takže autorka dokáže presvedčivo opísať a pochopiť aj unikátnu zmes profánnych a sakrálnych aspektov študovaných diel, periodickej obnovy prírody a eucharistie. Zmysel pre mnohovrstvovosť študovaných fenoménov tak pravidelne víťazí nad učebnicovým schematizmom. Pri opise ambivalentných fenoménov vstupuje do hry aj jasný protiklad medzi deštruktívnymi démonickými silami a ich symbolickým prekonaním prostredníctvom rituálu či usporiadania plastík v rámci architektúry.

Viacero pochvalných poznámok možno venovať aj štýlovo-historickým rozborom, ktorých cieľom je exaktná klasifikácia študovaného javu (ak to umožňuje stav jeho zachovania). Hodnotenie výtvarnej kvality kamenárskej práce sa logicky spája s úvahami o delbe práce v stavebnej hute a úlohe jednotlivých majstrov pri vzniku diel. Analyticky diferencovaný obraz opäť dostáva prednosť pred rétorickým efektom prekvapivej atribúcie či datovania. Predmetom explicitnej kritickéj analýzy sa príležitostne stávajú aj metodologické predpoklady štýlohistorického hodnotenia (napr. s. 166). Popri úlohe nasledovania vzorov veľkých majstrov či stavebných podujatí opäť autorka dokáže zaznamenať aj jedinečné riešenia, diktované inveniuciu tvorcu.

Celkovo pozitívny dojem z knihy nekazia ani pomerne dlhé deskriptívne pasáže, spracované na vysokej remeselnej úrovni. Okrem toho, že sa priebežne či následne stávajú východiskom ďalšej argumentácie, preukazujú aj zručné narábanie s jazykom, cieleňé na označenie javov, ktoré sa bežne nepomenovávajú. Čitatelia určite ocenia aj kvalitnú fotodokumentáciu a vysokú úroveň grafického spracovania publikácie.

IVAN GERÁT

Jiří KUTHAN, *Královské dílo za Jiřího z Poděbrad a dynastie Jagellonců I. Král a šlechta*, Univerzita Karlova v Praze a Nakladatelství Togga, Praha 2010

615 s., 799 obr., ISBN 978-80-7308-313-7 (UK); 978-80-87258-12-5 (Togga)

V souvislosti se znovuoživeným badatelským zájmem o umění vzniklé v zemích pod vládou jagellonské dynastie, který lze zaznamenať v průběhu uplynulých přibližně deseti let doma i v zahraničí, vyšel první svazek práce Jiřího Kuthana k této problematice na českém území.